

PRIKAZI STRANIH KNJIGA I ČASOPISA

Kontraadmiral **Koup** i kapetan bojnog broda **Kerig**: **PODMORNIČKI RAT NA PACIFIKU**

Za mučki prepad na Perl Harbor, koji je izvršen u svanuće 7 decembra 1941, Japanci su, kao što je poznato, krenuli sa Kurilskih Ostrva sa svojom eskadrom još 26 novembra. Sastav eskadre, pod komandom admirala Naguma, bio je: 2 bojna broda, 6 nosača aviona, 3 krstarice i 16 torpiljarki. U napadu je učestvovalo 424 aviona, od kojih je bilo: 112 lovaca, 132 torpedna i 156 bombardera.

Američke snage u luci sastojale su se iz: 8 bojnih brodova, 9 krstarica, 28 razarača i 5 podmornica, kao i većeg broja pomoćnih brodova.

Rezultat prepada na američke snage bio je porazan: svih 8 bojnih brodova, 3 krstarice i 3 razarača izbačeni su iz stroja, a uništeno je 150 hidroaviona od 202, i 97 aviona kopnene avijacije, od 273 koliko ih je tu ukupno bilo. Japanci su pritom izgubili samo 60 aviona i 5 džepnih podmornica.

Neposredno posle ovog napada svi su komandanti američkih podmorničkih snaga dobili kratko i jasno naređenje da protiv Japana odmah otpočnu neograničeni vazdušni i podmornički rat. I zaista, prvo američko oružano sredstvo koje je upotrebljeno za odmazdu protiv Japana bile su podmornice čiji su podvizi na Pacifiku u prošlom ratu bili i mnogobrojni i raznovrsni. Pored napada na neprijateljske komunikacije, što je smatrano glavnim zadatkom američkih podmornica na ovom ratištu, nijedna značajnija operacija nije izvedena a da u njoj nisu sadejstvovale i podmornice. Sa svim tim raznovrsnim podvizima podmorničkog rata čitalac se upoznaje u knjizi admirala Koupa i kapetana Keriga¹⁾.

¹⁾ *Battle Submerged — Submarine fighters of World War II*, By Rear Admiral Harley Cope and Captain Walter Kerig, W. W. Norton and Company, Inc., New York, 1951.

Uoči prepada na Perl Harbor, na celom je Pacifiku bila svega 51 američka podmornica. One su bile raspoređene tako da ih je 22 bilo u vodama Harbora, a 29 u sastavu Aziske flote. U ovoj poslednjoj grupi bilo ih je 12 zastarelog tipa. Na drugoj strani stajala je celokupna japanska flota, u to vreme najjača na svetu, koja je imala i 83 podmornice.

Komandant američke Aziske flote, admiral Tomas Hart, dobio je još 27 novembra iz Vrhovnog štaba američke mornarice obaveštenje o neposrednom japanskom napadu na Filipine. Ovo je omogućilo da se blagovremeno zauzme pogodan raspored tako da su snage odmah posle izvršenog prepada mogle stupiti u dejstvo. Poslednji japanski bombarderi još se nisu bili vratili na svoje nosače, a američke su podmornice već preduzele napad. Prvi japanski brod, potopljen u Drugom svetskom ratu, bio je žrtva američke podmornice *Swordfish*. Uprkos svih početnih nedaća i napuštanja Filipina, podmornice su u vodama Pacifika proizvele da dejstvuju ofanzivno.

U knjizi se naročito ističe da je neprestano krstarenje američkih podmornica po vodama Pacifika mnogo doprinelo razvoju gerilskog rata na ostrvima. Pored toga, značajna je uloga američkih podmornica i u doturanju snabdevanja ostavljenim trupama i stanovništvu po ostrvima, kao i u održavanju veze, evakuaciji, izviđanju i miniranju obala, itd.

U borbi protiv neprijateljskih podmornica u prošlom ratu, američke su podmornice takođe zauzele vrlo važno mesto. Podmorničke operacije koje su izvođene u vidu *vučjih čopora* bile su takođe mnogobrojne i raznovrsne. Od oktobra 1943 do kraja rata 1945 američke su podmornice izvele 117 ovakvih čopora. Ti su se čopori obično sastojali od 3 do 7, a katkad čak i od 9 podmornica.

Borbi podmornica protiv razarača u knjizi je posvećeno posebno poglavlje.

Razarači su se pokazali kao najopasniji protivnici podmornica. U početku rata japanski su razarači sebe smatrali nenađmašnim protiv makolikog broja američkih podmornica. Međutim, oni su posle nekoliko susreta sa američkim podmornicama počeli da to svoje preterano samouverenje umanjuju. Amerikanci su, uostalom, kažu pisci, uvek težili da svoj torpedo radije upotrebe protiv nekog japanskog broda sa naftom ili municijom nego protiv jednog eskortnog razarača.

U toku 1941 godine smatrano je da je na svaki razarač kao cilj bilo potrebno izbaciti prosečno 1,8 torpeda. U 1944 godini, međutim, Amerikanci su izbacivali prosečno po 3,3 torpeda, jer su ih pred kraj rata imali u izobilju.

Prodiranje podmornica u neprijateljska pristaništa uzelo je u Drugom svetskom ratu velike razmere. Ranije tvrdjenje da su pristaništa osigurana i da je nemoguće u njih prodreti, najočitije je pobio nemački poručnik Prin koji se, 14 oktobra 1939, probio sa svojom podmornicom U-47 u Skapaflo i potopio britanski bojni brod *Royal Oak*. Još je veće čudo bilo kako je uspeo da se posle svega neopaženo izvuče iz pristaništa. Na sličan su način stradali i brodovi *H. M. S. Belfast* u Fert of Fortu i *Nelson* u Loh Juu.

Poslednje poglavlje knjige posvećeno je ulozu podmornice u eventualnom trećem svetskom ratu. Pisci knjige ističu da su u Prvom svetskom ratu podmornice dovele Saveznike skoro do ruba propasti. U Drugom svetskom ratu njihova su potapanja brodova dostigla mi-

lione tona. Na Pacifiku su, naprimer, kažu pisci dalje, američke podmornice svojim potapanjem japanskih brodova dovele japansku industriju, kao i celokupnu japansku oružanu silu, do totalne propasti.

U knjizi se priznaje da su nemačke podmornice u oba prošla rata bile savršenije nego savezničke, pa su ipak doživele poraz. Uzrok je u tome, kažu pisci, što Nemci nikad nisu bili u stanju da postignu masovnu proizvodnju, dok su saveznička protivvredstva u oba slučaja bila masovna.

I u budućnosti će, tvrdi se u knjizi, podmornice igrati vrlo veliku ulogu, jer će vladanje morem još uvek biti neophodan uslov za dobijanje rata. Prema sadašnjem stanju razvoja tehnike, podmornice budućnosti imaće mnogo veću brzinu i biće u mogućnosti da prelaze čitave okeane na trista stopa pod vodom, tako da će ih biti nemoguće otkriti dosadašnjim sredstvima za detekciju. Torpeda će biti na električni pogon i sa mnogo većim dometom. Pored toga, podmornice će biti snabdene uređajima za izbacivanje dirigovanih projektila, kao i za polaganje mina. Naravno, o novinama sa kojima treba računati iz oblasti sonara, upotrebe helikoptera protiv podmornica, kao i atomske energije, primenjene u podmorničkom ratu, ne može se ni govoriti. Ali je neosporno, zaključili su pisci, da svemu ovome treba dodati visoku uvežbanost i moral posada, jer će ovi faktori i ubuduće biti odlučujući u ratu pod morem.

M. P.

General-major B. T. Wilson: OPERATIKA U SAVREMENOM RATU

Usled smrtonosnog i uništavajućeg dejstva nuklearnih eksplozija, sve se više pojavljuju mišljenja da je potrebno pristupiti potpunoj rekonstrukciji ratne veštine. Ide se čak toliko daleko da se tvrdi kako je izučavanje stare istorije ratne veštine pravo gubljenje vremena. Prema takvim shvatanjima, osnovni zahtev, koji postavlja savremeni — novi način ratovanja, jeste usavršavanje i ovladavanje tehnikom.

Pisac ovog članka,¹⁾ na prvom mestu,

¹⁾ Major-General B. T. Wilson, *Grand Tactics in Modern War, The Army Quarterly*, januar 1955.

opovrgava ovakva i slična shvatanja i konstatuje da nova tehnička sredstva ne mogu nikad biti jedini uslov za postizanje pobeđe u ratu. Prirodno je da uspeh u ratu zavisi od umešne upotrebe novih tehničkih sredstava, ali on takođe zavisi i od starih, veoma značajnih činilaca, kao što su rukovođenje, moral i odlučnost. Ovi činiloci ne mogu nikad izgubiti svoju važnost, jer predstavljaju temelje za uvođenje rata, bez kojih bi nova tehnička sredstva bitku učinila još konfuзниjom, a ona je i inače, već sama po sebi, veoma konfuзна.

Teoretičari koji negiraju značaj iskustava iz prošlih ratova vrlo bučno ističu

da armije ili kopnene jedinice, kako ih oni rado nazivaju, moraju biti po svaku cenu pokretljive, i to vrlo pokretljive. Polazeći baš od ove postavke, pisac konstatuje da sada armije u sve većoj meri postaju pokretljive, i to na više načina, i da će zbog toga operatika u novim uslovima imati svoje mesto, kao što ga je imala i u prošlosti. Dakle, očigledno je da je proučavanje operatike²⁾ nužno i korisno.

Operatika se, prema piščevom shvatanju, može definisati kao veština uzajamnog povezivanja više uzastopnih bitaka i njihovog izvođenja pod najpovoljnijim okolnostima. Pošto su britanski generali uvek nailazili na velike teškoće u pogledu sticanja iskustava iz operatike, jedno zbog toga što u mirno doba nisu raspolagali sa dovoljno snaga, a drugo i zbog ograničenog prostora na svom ostrvu, morali su se, radi proučavanja razvojne faze operatike, služiti iskustvima stečenim u ostaloj Evropi. Za tu fazu pisac uzima u razmatranje Napoleona i Moltkea. Iako je Napoleon sa velikom umešnošću vodio niz uzastopnih bitaka i za bitku iznenadno prikupljao svoje prividno rasturene jedinice, a i mnogi su komentatori opisivali njegove operacije, ipak evolucija Napoleonovih operacija nije dovoljno osvetljena. Ovo nije učinio ni sam Napoleon. Moltke je, međutim, doprineo u ovom pogledu mnogo više. Rezimirajući svoja iskustva iz rata 1866 i 1870, kao i studirajući strategiju, Moltke je došao do saznanja da se strategija bavi određivanjem ciljeva i koncentracijom armija i smatra da operacije otpočinju od momenta upada armija na neprijateljsku teritoriju, jer tada one postaju predmet neprijateljskih protivdejstava. Drugim rečima, to znači da operacije ustvari otpočinju daleko pre odlučujuće bitke.

Prema postavkama pisca, Moltkeova se operatika karakterisala povećanjem tempa nastupanja i brzinom izvođenja dejstava. Napad je, naročito od strane Nemaca, smatran kao osnovna težnja radi nanošenja uništavajućeg udara za najkraće vreme. U ratu protiv Francuske, 1870, operatika nemačke vojske došla je do punog izražaja. Nemačke armije su nasrnule na francuske jedinice

tako silovito kao da se radilo o nekom sjajnom konjičkom jurišu. Kolone su nastupale u mnogo pravaca, što su brže i snažnije mogle. Sadejstvo je bilo teško ostvariti jer su sredstva veze, iako u punom razvoju, još bila primitivna. Usled toga je ishod borbi prvenstveno zavisio od pravilnosti rada potčinjenih komandnata. Tek po padu mraka, situacija je detaljnije proučavana i izdavane su kratke zapovesti za »operacije« narednog dana. Ovo je Moltke nazvao sistemom prilagođavanja. Moltkeova se operatika pokazala kao vrlo uspešna forma za vođenje rata i ona se potpuno razlikovala od strategije čitavog nekog ratnog pohoda, kao i od sitne taktike na bojištu.

U oba svetska rata, nemački je Generalštab pridavao veliki značaj operacijama i operatici, iako je Hitler mahnitao i na samu reč »operisati«, delimično zbog nerazumevanja prirode operatike, a delimično i zbog straha da će, ako dozvoli da se u to umešaju njegovi generali, izgubiti kontrolu nad događajima.

Pisac smatra da su nemački komandanti, kao istaknute pristalice munjevitog rata, imali pravo kad su priznavali da je operatika najteži deo ratne veštine. No, on ipak konstatuje da su politika i strategija daleko važnije i zahtevaju mnogo više mudrosti. Zdrava politika i strategija, tvrdi dalje pisac, daju ratu skladnost i ravnotežu, kao što i pravilno dimenzioniranje daje jednoj građevini skladan izgled. Posle Bizmarka, Nemačkoj je nezdrava strategija donosila samo katastrofe.

U Prvom svetskom ratu su nemački generali na Istočnom frontu oživelili operacije ranijih vremena, naročito onu iz 1914 godine u Istočnoj Pruskoj. Međutim, na Zapadnom frontu, koji pisac smatra važnijim, nije uopšte bilo nekih operacija vrednih pomena, izuzev početnih operacija kroz Belgiju i Francusku.

U Drugom se svetskom ratu operatika pojavila u punom sjaju, kakav je imala u doba Napoleona i Moltkea Starijeg. Do 1941 nemačka je strategija bila zdrava i pisac to ovako objašnjava: Nemačka je otpočela rat protiv Poljske tek kad je sa SSSR-om sklopljen pakt o nenapadanju i kada je SSSR-u stavljena u izgled primamljiva treća podela Poljske. Savladavši Poljsku za manje od tri nedelje, Nemačka je sasredila svu svoju pažnju na osvajanje Zapada. Razvijajući sme

²⁾ U originalnom naslovu i u samom tekstu pisac operatiku naziva *velikom taktikom*.

operacije, na osnovu iskustava iz pohoda na Poljsku, nemačke oklopne snage su za vrlo kratko vreme izbile do pristaništa na Kanalu. Pisac smatra da ove operacije nije potrebno detaljnije opisivati, pošto su dobro poznate, ali ipak ističe da je tempo nastupanja nemačkih divizija iznosio 20 milja dnevno.

Kad su Nemci odustali od napada na Veliku Britaniju i kad su se okrenuli ka SSSR-u, njihova je strategija postala nezdrava. Operatika je u novim okolnostima dobila zadatak da stvori uslove za uništenje Sovjetske armije, pre nego što bi ova uspjela da se povuče u takoreći neograničena prostranstva Rusije.

Nemački su komandanti činili sve što su najbolje mogli. Naročito su uspešno deystvovala nemačke oklopne formacije Centralne grupe armija. 2 oklopna grupa (Guderijan) i 3 oklopna grupa (Hot) jurile su kao hrtovi i za vrlo kratko vreme prodrle u dubinu Rusije za oko 400 milja, prevaljujući oko 15 milja dnevno. Pritom su zarobile na stotine hiljada ruskih vojnika i zaplenile ogromne količine ratnog materijala. Izgledalo je da će nastavljanje ovog tenkovskog naleta prema Moskvi dovesti do osvajanja ovog važnog saobraćajnog čvorišta, što bi predstavljalo nenaknadivi gubitak za ruske armije. Što do toga nije došlo pisac se, uglavnom, služi razlozima koje je Guderijan izneo u svojoj knjizi »Razmišljanja jednog vojnika«. Naime, Hitler, zasenjen prikupljanjem ogromnog broja zarobljenika, a nešto i zbog straha za južni bok Centralne grupe armija, skrenuo je 2 oklopnu grupu u pravcu jugozapada ka Kijevu, uprkos protivljenja Guderijana i njegovom nastojanju za nastavljanje dejstava ka Moskvi. Tek krajem septembra je Guderijanova oklopna grupa ponovo usmerena ka Tuli. Ali je početkom oktobra brzi nastup zime sa prvim naletima snega smanjio tempo nastupanja ove grupe na 5 milja dnevno. Usled Kijevske operacije izgubljena su dva dragocena letnja meseca. Ukoliko se Centralna grupa armija sve više približavala Moskvi, utoliko se otpor ruskih armija povećavao. Tako su, pred slabo snabdevene i već proređene nemačke jedinice, iskrsele nesavladljive prepreke. Ovo je upropastilo rezultate koje je ostvarila operatika i izbacila nemačke armije iz ravnoteže, koja je naročito potrebna za dugotrajne pohode. Sovjetski Savez nije učinio takve fatalne greške. Njegovo se ratovodstvo zasnivalo

na masi i bilo je vrlo metodično. Za pripremu ofanzive bilo je potrebno mnogo vremena ali, kada je udar otpočeo, sve je bilo na svom mestu i pozadina je savršeno funkcionisala.

Nemačka je operatika, istina, vrhunila na početku Drugog svetskog rata, jer su Nemci kao agresori odmah razvili silovit tempo nastupanja, ali pisac konstatuje da su i Zapadni saveznici, kad su se odlučili na dugotrajnu borbu za pobjedu, mnogo doprineli novim formama ratovodstva i učinili značajne popravke.

Slično Velingtonu, feldmaršal Montgomeri je u Severnoj Africi takođe dao dokaze o svom uverenju da osnovu operatike predstavlja *ravnoteža*. Montgomerijev sistem rukovođenja razlikovao se od sistema rukovođenja nemačkih komandanata. Dok su se Guderijan i Romel, zajedno sa svojim potčinjenim komandantima, iscrpljivali lutajući po bojištu, dotle je Montgomeri, koristeći veliki broj brižljivo odabranih oficira za vezu, dobijao sve podatke o situaciji, bez ikakvog umnog i fizičkog zamaranja. Pisac smatra da Montgomerijeva operatika, izuzev operacije kod El Alamejna koja je predstavljala pravo remekdelo, praktično nije pokazala ništa novo, mada je artiljerija igrala presudnu ulogu na bojištu i mada se tenkovi nisu više delili na male jedinice. Usto, Montgomeri je pridavao ogromnu važnost nadmoćnosti u vazduhu, bez koje nije pristupao izvođenju nijedne operacije na kopnu. Ipak bi, prema mišljenju pisca, u Montgomerijevoj operatici pažnja koju je on posvećivao pitanju organizacije i rada pozadine predstavljala nešto novo. Specijalni pozadinski organi planirali su rad pozadine smelo i brižljivo, kao što su bile planirane i operacije borbenih formacija. Rezultat je bio taj da 8 armija nikad nije izgubila inicijativu. Istina, ima kritičara koji Montgomerija smatraju kao sporog komandanta. Ovakve tvrdnje, po mišljenju pisca, najbolje opovrgava visoki tempo nastupanja, koji je 8 armija razvila u Severnoj Africi posle proboja nemačkih linija kod El Alamejna. Od El Alamejna do Agejele 8 armija savladala je 600 milja — prelazeći 37 milja dnevno; do Buerata, 1.400 milja — 15 milja dnevno i do Tunisa 1.850 milja — 10 milja dnevno. Ove brojke, same po sebi, najbolje govore.

Operacije na Siciliji i kasnije u toku rata u Italiji nisu se mogle razviti u većim razmerama, s jedne strane zbog vrlo

nepovoljnih geografsko-klimatskih uslova, a sa druge strane zbog prvih neslaganja saveznika (SAD i Velike Britanije) u pogledu strategije na Sredozemnom ratištu. Dakle, ovi činioци nisu pretstavljali pogodno tlo za novu afirmaciju operatike.

Međutim, invazija Francuske, ističe pisac, počivala je na sasvim drugim osnovama. Prolazno rivalstvo palo je u zaborav. Komanda je predata u jedinstvene ruke. No, ipak, Montgomeri nije bio sputavan da razvije svoje operacije na način koji je smatrao najboljim. Štaviše, dejstva u mostobranu Normandije nosila su sva obeležja njegovog načina vođenja rata. Uporna borba za ravnotežu, inicijativu i sasređeni udar, bila je opšta karakteristika dejstva u Normandiji, kao što je to bilo i ranije, kod El Alamejna. Kao što se vidi, otklonjeni su svi negativni činioци koji su mogli ometati operacije — usmerene na postizanje konačne pobeде.

I pored svega toga, pisac navodi da su američki komandanti, prožeti doktrinom da se uspeh u ratu može postići napadom svih i u svako vreme, bili vrlo nestrpljivi pod Montgomerijevom »tesnom uzdom«. General Kolins (komandant 7 američkog korpusa), a naročito general Paton (komandant 3-će armije), koji je zapanjio Hitlera i njegove generale svojim brzim, umešnim i silovitim prodorom iz Normandiskog mostobrana u Istočnu Francusku, nisu mogli da sakriju svoje neslaganje, kad im je izgledalo da im se nameće Montgomerijeva operatika.

Nemački se generali takođe nisu stručavali da kritikuju Montgomerijevu opreznost i nedovoljnu sklonost za drskim akcijama. U ovome se naročito isticao Romel, posle svog poraza u Severnoj Africi. Međutim, ističe pisac, kasniji razvoj događaja promenio je shvatanje Montgomerijevih kritičara, što se vrlo lepo vidi iz jednog Romelovog pisma iz Normandije, u kome između ostalog piše: «... Naši prijatelji sa Istočnog fronta ne mogu zamisliti šta se ovde događa. Ne radi se o fanatizovanim hordama, gonjenim u masama napred, bez obzira na gubitke i bez neke taktičke veštine. Ovde se nalazimo licem u lice sa neprijateljem koji sa urođenom sposobnošću iskorišćava ogromne tehničke izvore, i čija svaka operacija teče svojim tokom, kao da je više puta isprobavana...» Pisac smatra da su u ovih nekoliko misli sadržane osnovne crte Montgomerijeve operatike.

Završavajući izlaganje, pisac povlači paralelu između Montgomerijeve koncepcije za dejstvo iz Normandiskog mostobrana — sasređenim udarom od Brisla ka Ruru, i američke koncepcije — napada svih i u svako doba. Na osnovu relativno niskog tempa nastupanja 7 američkog korpusa (general Kolins) pri presecanju Šerburškog Poluostrva, što je bilo uslovljeno razlozima objektivne prirode (pošumljeno zemljište, uzak front i jak otpor Nemaca), pisac konstatuje da je Montgomerijeva koncepcija bilo mnogo zdravija. Pored toga, on smatra da je Montgomerijev napad kod Arnhema, septembra 1944, koji umalo nije doneo odlučujući uspeh, pokazao da bi odlično izvežbane vazdušnodesantne jedinice odigrale veliku ulogu u opkoljavanju Rura, da su bile upotrebljene u završnoj fazi udara preko Rajne.

Na kraju svog članka pisac zaključuje da je značaj operatike jasno podvučen i da operatika danas treba da bude glavna obaveza vojnika. Ovo tim pre što smatra da je strategija prešla u domen državnika. Naravno, vojnici moraju i nadalje izučavati strategiju da bi mogli pravilno rasuđivati i davati potrebne savete. Što se tiče potrebe izučavanja taktike i operatike, ona je nesumnjiva i ne pretstavlja nikakav gubitak vremena. U budućem ratu, bio on brzopokretan ili ne, komandanti će se međusobno vidno razlikovati po majstorstvu trupne taktike i operatike.

*

Prikazani članak zaslužuje pažnju, s obzirom da obrađuje materiju o kojoj se veoma često diskutuje. Međutim, šteta je što relativna nepotpunost izlaganja, kako po sadržaju tako i po obimu, ne pruža mogućnost da se sagledaju sve komponente operatike, kao i da se dobije uvid u operativne koncepcije šireg broja istaknutih vojskovođa, naročito savremenih.

Pukovnik Šabanije: BRITANSKO REŠENJE TERITORIJALNE ODBRANE

Francuski pukovnik Šabanije otpočeo je proučavanje britanskog rešenja organizacije teritorijalne odbrane¹⁾ u prvom redu zato što mnogi francuski rezervni oficiri traže danas odgovor na pitanje: Kako, još od samog početka rata, učiniti korisnim mnogobrojne francuske rezervne oficire koji nemaju svog ratnog rasporeda odmah u prvim danima konflikta. Britanska uredba od 28. septembra 1950, organizujući površinsku odbranu ostrva, dozvoljava nadu da će svi britanski rezervni oficiri bez ratnog rasporeda u armiji naći svoje mesto u odbrani domovine odmah od prvog dana rata.

Iskustvo, sticano više od tri i po stoleća, potvrdilo je britanskim građanima potrebu za organizacijom specijalne odbrane njihove teritorije kojem se htelo omogućiti regularnoj armiji da može izvršavati svoje zadatke u ratu van svoje domovine. Otkako je Elizabeta Prva, 1588. godine, morala da pošalje svu svoju vojsku protiv španske »nepobedive armade«, i otkada je izdala ukaz o naoružanju čitavog naroda za odbranu ostrva, svako veće angažovanje britanske regularne vojske u istoriji zahtevalo je osnivanje ostrvskih jedinica za odbranu od invazije.

Pre Drugog svetskog rata vlada na ostrvu atmosfera sigurnosti. Trebalo je da dođe do iznenadnog nemačkog napada 10. maja 1940. pa da Britanci odjednom postanu svesni opasnosti koja im može zapretiti od nemačkih padobranskih trupa. Britanska teritorija definitivno je suočena sa opasnošću invazije. Već 14. maja Antoni Iden, ministar rata u Čerčilovom kabinetu, pozvao je »sve muškarce od 17 do 65. godine« da se uključe u »lokalne odbranbene dobrovoljce«²⁾ za odbranu metropole. Rezultat je bio iznad očekivanja. Još prvog dana prijavilo se na besplatnu službu 250.000 dobrovoljaca, a do 30. juna ta je cifra porasla na 1.000.000, da bi 9. oktobra postigla rekordan broj od 1.700.000 ljudi.

Ukazima je regulisan statut te dobrovoljačke vojske i određena Komanda koja je 14. jula dobila zvaničan naziv Hous Gard³⁾. U početku je nedovoljno naoru-

žanje kompletirano američkim puškama, britanskim stenovima i PT artiljerijom. Otvorene su i posebne škole u kojima su proradivana pitanja uličnih borbi i gerilskog ratovanja.

Posle uspešno završene »Bitke za Englesku«, u septembru 1940, mogućnosti masovnog neprijateljskog vazdušnog desanta znatno su smanjene. Ali, Hous Gard je produžio da živi i primao je na sebe mnogobrojne zadatke »Civilne odbrane«⁴⁾ prilikom nemačkih vazdušnih napada na Britanska Ostrva, produžio sa obezbeđenjem osetljivih vojnih objekata i svojim efektivima upotpunio jedinice PAO. Nizom uredaba regulisan je statut te organizacije: starosna granica smanjena je za muškarce od 18—50 godina, u neborračke jedinice uključene su žene — dobrovoljci, mladići ispod 17 godina primljeni su za kurire i vodiče. Glavninu Hous Gardu sačinjavala je pešadija organizovana u 211 odbranbenih zona sa ukupno 1.085 bataljona, od kojih je svaki imao po 1.000—1.500 ljudi. Pored toga, 158.000 ljudi uključeno je u baterije obalske artiljerije, 142.000 u jedinice PAA, dok su drugi uključeni u radarsku mrežu, automobilske, biciklističke, protivtenkovske i protivpožarne jedinice, zatim, u aerodromske straže, saobraćajnu službu, itd. Brojno stanje nije prelazilo 1.700.000, ali je kroz tu organizaciju prošlo 5—6 miliona britanskih građana oba pola. Do kraja rata gubici Hous Gardu iznosili su 1.206 mrtvih i 6.190 ranjenih.

Istovremeno je stvorena strogo konspirativna organizacija »britanskih makijsa«, koja je imala da stupi u dejstvo u slučaju okupacije teritorije. Ona je bila sastavljena iz dva dela: gerilskih borbenih jedinica i mreža obaveštajne i specijalne službe.

31. decembra 1945. Hous Gard je raspušten, u nadi da će Ujedinjene nacije obezbediti trajan mir.

Početak hladnog rata inspirisao je laburističku vladu da ponovo osnuje »Civilnu odbranu«. Rat u Koreji potstakao je novu konzervativnu vladu da 1952. godine predloži Parlamentu nov zakon o osnivanju novog Hous Gardu.

Novi Hous Gard, iako zadržava zadatke odbrane od neprijateljske invazije iz vazduha i sa mora, kao u 1940—45. go-

¹⁾ La solution britannique de la défense en surface, par le Colonel Chabanier, *Revue de Défense Nationale*, januar 1955.

²⁾ Local Defence Volunteers.

³⁾ Home Guard.

⁴⁾ Civil Defence.

dini, sada dobija kao svoj primarni zadatak suzbijanje sabotaža protiv ključnih objekata teritorije i komunikacija — akcije koje mogu uslediti još za vreme hladnog rata, pre otpočinjanja otvorenih ratnih dejstava. Pitanja bombardovanja i njegovih posledica prepušteno je više Civilnoj odbrani, dok Houm Gard, organizovan i obučen još za vreme mira, mora da je spreman, kao svaka regularna armija na borbeno dejstvo. Pošto neposredna opasnost nije tolika kolika je bila 1940 godine, to je brojno stanje za slučaj rata određeno na 900.000 ljudi, formiranih u 567 bataljona.

U istočnom delu Velike Britanije, koji se smatra više ugroženim, formirani su bataljona tipa »A«, koji treba da dostignu brojno stanje od 900 ljudi, obučeni u vojničke uniforme i sa šlemovima. Njihovi su zadaci: odbrana aerodroma; sprečavanje sabotaža na komunikacijama, na važnim tačkama, u vojnoj industriji; udvajanje regularnih divizija stacioniranih u Zapadnoj Nemačkoj. Na čelu bataljona nalazi se oficir u rangu kapetana, obično aktivni oficir u penziji. U naoružanju imaju puške, automatske i mitraljeze. Njihovo početno brojno stanje trebalo bi da iznosi ukupno 100.000 ljudi.

U zapadnom delu teritorije formirani su bataljoni tipa »B«, čije brojno stanje iznosi po 50 ljudi. Oni sačinjavaju mobilizacijsko jezgro budućih bataljona, a njihovi zadaci se ogledaju: u sprovođenju, u slučaju rata, mobilizacije punih bataljona i odbrani ključnih objekata. Dobrovoljci nose samo traku na rukavu, značku svoga tradicionalnog puka i šlem.

Upisivanje u novi Houm Gard otpočelo je 28 aprila 1952. Rukovođenje Houm Gardom povereno je direktoru teritorijalne vojske, članu Armiskog saveta. Vojnički režim obezbeđen je od strane generala — komandanata vojnih oblasti, a

mobilizacija od strane Generalštaba kopnene vojske. Lokalna organizacija poverena je grofovijama i teritorijalnim udruženjima. Komandanti zona su pukovnici regularne armije ili Houm Garda.

Obavezna služba traje 15 sati svaka tri meseca, bilo kao obuka, bilo kao vršenje svoje dužnosti. Svaki dobrovoljac može dobrovoljno povećati trajanje svoje službe. Granice starosti ograničene su na 18—65 godina. Dobrovoljna obaveza službe traje 2 godine, posle čega dobrovoljac može ponovo da se prijavi. Nijedan dobrovoljac ne sme biti pozvan u jedinice koje su određene za obezbeđenje javnog reda u slučaju socijalnih konflikata; svaki dobrovoljac je odgovoran pred vojnim sudovima samo za vreme službe. Ženama je dozvoljeno učešće samo u ograničenom broju neboraćkih dužnosti.

Ali, kako britanska javnost ne oseća neposredne opasnosti za svoju nacionalnu bezbednost, upisivanje u Houm Gard ne napreduje onako kako je to bilo predviđeno. Čerčil je 5 marta 1953 godine bio prinuđen da objavi javni poziv za upisivanje novih dobrovoljaca. Od 41.000 brojno stanje se do 24 februara 1954 popelo na 62.000. Za njihovu obuku dato je 1952/53 godine pola miliona funti.

Iznoseći te zanimljive podatke o naporu svojih suseda s one strane Kanala, pukovnik Šabanije se pita da li bi taj primer trebao da inspiriše Francuze da i oni pristupe stvaranju jedne teritorijalne garde, izgrađene na njihovoj tradiciji i običajima, koja bi nudila mogućnost angažovanja velikog broja rezervnih oficira bez ratnog rasporeda, kako bi odmah, od početka rata imali mogućnost da stupe u dejstvo protiv unutrašnje opasnosti od pete kolone, kao i protiv one koja bi dolazila od padobranskih i vazdušno-transportnih jedinica.

D. K.

Pukovnik Ašar-Žams: RAZMATRANJE O OPERACIJAMA ZA UNIŠTENJE¹⁾

U svojim razmatranjima pisac polazi od činjenice da su u periodu između Prvog i Drugog svetskog rata taktičke studije u Francuskoj bile pogrešno usmere-

¹⁾ Note sur les opérations d'anéantissement, par le Colonel Achard-James. *Revue militaire d'information*, 10—25 septembar 1954.

ne, uglavnom, na proučavanje onih uslova u kojima je protekao najveći deo Prvog svetskog rata. Otuda je u tim studijama najveća pažnja poklanjana pitanju osvajanja zemljišta, samo uzgred, uz ovo, i uništenju neprijatelja koji se na tom zemljištu nalazio.

Posle ove osnovne konstatacije pisac prelazi na izlaganje svojih pogleda u vezi

sa operacijama za uništenje. On najpre ističe da, dok se operacijom za uništenje u jednom slučaju može postići postavljeni cilj, dotle je ona u drugom slučaju samo sredstvo za postizanje cilja. Tako, ako se najvišem vojnom komandovanju postavi kao cilj uništenje neprijatelja, to za državnika, odgovornog za vođenje rata u celini, može značiti samo najbolji način da se neprijatelj natera na političke ili teritorijalne ustupke. Ako se najvišem vojnom komandovanju postavi kao cilj da osvoji izvesnu teritoriju, onda akcije za uništenje neprijatelja, koje izvode potčinjene jedinice, predstavljaju za njega samo sredstvo za postignuće postavljenog cilja, dok će za izvršioce, potčinjene jedinice, takve akcije predstavljati cilj.

Prema piscu, Drugi svetski rat je pružio veoma različite primere izvođenja operacija u kojima je kao cilj postavljano uništenje neprijatelja. Iako su pritom koncepcija, način izvršenja i samo izvođenje završnih akcija varirali prema različitim okolnostima, ipak su u svima ovim operacijama postojale i zajedničke karakteristike, a na tome se pisac u ovome članku naročito i zadržava.

Tako, neprijatelj se mora najpre imobilisati u onoj zoni koja pruža najbolje mogućnosti za najefikasniju primenu sredstava za uništenje, i to onoliko vremena koliko je za takvu akciju potrebno.

Pritom mogu nastupiti dva slučaja: kad je neprijatelj u neposrednom dodiru i kad nije.

U prvom slučaju moguće je vezati njegove prednje delove (u neposrednom dodiru), ali se ostali mogu izvući. Zato u ovom slučaju frontalnu akciju treba dopuniti akcijom okružavanja, i to sredstvima bržim od onih kojima raspolaže neprijatelj, prvenstveno oklopnim i brzim jedinicama.

U drugom su slučaju ovakve operacije takoreći neizvodljive, naročito ako obe strane raspolažu istim sredstvima, pa čak i onda kad njihova jačina nije jednaka, jer će slabiji težiti da se blagovremeno izvuče iz opasne zone. Međutim, on se može dostići avijacijom, a ostale snage treba brzo usmeriti najkraćim putem ka neprijateljskoj pozadini i njegovim komunikacijama, čime će se imobilizacija neprijatelja znatno olakšati. Isto se to postiže i u slučaju kad iznenađenje dozvoljava da se dobije u vremenu (Bonaparta 1800 godine), kao

i kada neprijatelj u svom povlačenju naiđe na teško prolaznu prepreku (Denkerk 1940 godine).

Pošto se neprijatelj imobilise, najpre ga treba okružiti jednim defanzivnim rasporedom iz koga će se docnije razviti dejstva za uništenje.

No, pošto neprijatelju može doći pomoć spolja, potrebno je da se predvidi obezbeđenje i sa te strane. Snage i sredstva, predviđene za obezbeđenje akcije uništenja, moraju biti proračunate na bazi predviđenog trajanja dejstva ove akcije i mogu dostići jačinu koja se predviđa u slučaju otsudne odbrane.

U pogledu vezivanja, imobilizacije i okružavanja neprijatelja mogu postojati tri slučaja: neprijateljska masa, bilo da je u neposrednom dodiru ili ne, može biti odvojena od drugih neprijateljskih snaga intervalima, ili povezana sa drugim snagama sa kojima obrazuje neprekidni front u neposrednom dodiru, ili, pak, izolovana pozadi neprekidnog fronta.

U prvom slučaju problem imobilizacije ostaje u potpunosti, ali je tada okruženje znatno olakšano. U drugom slučaju mora se najpre pristupiti napadu, pri čemu je imobilizacija već ranije postignuta. Tada neprijateljev front treba raskomadati na delove, a potom mu preseći pravce otstupanja. U trećem slučaju potrebno je najpre izvršiti proboj fronta, a zatim izviđati neprijatelja, imobilisati ga i najzad okružiti.

Prema tome, ma u kom obliku da se izvodi, operacija za uništenje obuhvata: proboj, dejstva radi okruženja i dejstva radi uništenja. Ova dva poslednja dejstva moraju biti naročito obezbeđena.

Važnost ovih dejstava može biti različita. Tako, ako neprijatelj ima u neposrednom dodiru samo slabe zaštitničke delove, a njegove snage koje želimo da okružimo nisu u neposrednom dodiru i nisu dovoljno obezbeđene, proboj ne predstavlja veliku teškoću, te se ceo napor može usmeriti na uništenje. Obratno, kada su sve neprijateljeve snage u neposrednom dodiru, proboj predstavlja zaista dugu i tešku operaciju. U tom se slučaju uništenje izvodi na samom mestu proboja i predstavlja njegov neposredni nastavak.

Idealna je operacija za uništenje ona koja ne iziskuje veliki napor u cilju proboja, za koju je dovoljno slabo ili nikakvo obezbeđenje i koja se izvodi na što

manjem frontu okruženja, tako da se najveći deo snaga i sredstava upotrebi za samu akciju uništenja.

Totalnom uništenju neprijatelja treba težiti uvek u okviru dobijenog zadatka, jer se time najpotpunije postiže cilj, ali će odluka o tome zavistiti od međusobnog odnosa snaga, njihovog rasporeda i od mogućnosti njihovih manevara u određenom vremenu.

I u cilju izvršenja proboja i, docnije, u cilju uništenja, treba obezbediti dovoljnu nadmoćnost. Ako proboj zahteva jake snage i mnogo sredstava, uništenje može da postane nemoguće, a tada i sama kôrist od proboja može da bude sumnjiva. Tu je potrebno izvršiti precizno doziranje. Isto tako, treba jednovremeno obezbediti glavnu akciju (proboj i uništenje) i sredstva za njenu zaštitu. Ako je za obe ove akcije potrebno dodeliti približno podjednake snage, pa možda čak i veće za obezbeđenje, onda to dovodi do izmene kvaliteta vrednosti i izgleda da se tada mora odustati od uništenja.

Prema tome, donošenje odluke za preduzimanje operacije za uništenje uslovljeno je ne samo početnim međusobnim odnosom snaga, već i srazmerom snaga i sredstava koje treba dodeliti za različite akcije. Pri tome se u proračun mora uzeti i vreme koje je potrebno za uništenje. Ako se uništenje može izvesti za kratko vreme, tada nisu potrebne velike snage za njegovo obezbeđenje, a uništenju se može pristupiti i slabijim snagama; obratno, ovakva se operacija neće moći izvesti sa istim sredstvima ako se njeno trajanje predviđa za duže vreme.

Uništenje se može izvoditi u okviru svih jedinica, no mogućnost brze zamene uništenih neprijateljskih delova, naročito kod manjih jedinica do divizije, ograničava efekat ovakvih akcija koje tada ostaju u lokalnim okvirima.

Teško je samo na osnovu postignutih momentanih rezultata odrediti granice u kojima se jedna takva akcija može smatrati akcijom za uništenje, koja bi sama po sebi imala neku vrednost. Uvek treba ispitati reperkusije koje ona ima na krajnje rešenje. Uništenje 5—6 divizija Osovine u Tripolisu 1941—42, kada ih je na ovom ratištu bilo ukupno oko dvanaest, moglo je doneti konačno rešenje, dok se uništenjem isto tolikog broja divizija na Istočnom frontu, gde ih je bilo na stotine,

takav rezultat ne bi mogao postići. Takvo je uništenje ostajalo u okvirima strategije iznuravanja, razume se, u krupnim razmerama. Teško je zamisliti operaciju takve vrste koju bi izvodila manja jedinica od armije, tim pre što zavisnost od dejstva iz vazduha ne dozvoljava rešenje ovog problema bez intervencije grupe armija, pa čak i više grupa armija. Međutim, povoljne okolnosti mogu dozvoliti da se uništenje izvodi i u okviru manjih jedinica.

Uništenje neprijateljskih delova u neposrednom dodiru nije komplikovano i ono se uglavnom izvodi po izvršenom proboju običnim ili dvostrukim manevrom za okruženje, dok je uništenje neprijateljskih snaga koji nisu u neposrednom dodiru znatno složenije. Tu se radi o preduzimanju najpre defanzivne, pa onda ofanzivne operacije. Takvu akciju treba preduzimati samo kad smo sigurni u svoju nadmoćnost. Zbog toga je nju teško preduzeti ako se nema bar približna pretstava o jačini neprijateljskih snaga, o njihovoj stvarnoj vrednosti, mestu, manevarskim i vremenskim mogućnostima.

Ako postoji mogućnost izbora između dveju akcija za uništenje, bolje je izabrati onog neprijatelja koji je udaljeniji od svojih vazduhoplovnih i pozadinskih baza, koji nam je bliži.

Akcija za uništenje može otpočeti ili iz prethodno postavljenog defanzivnog rasporeda za okružavanje ili i bez toga. Jačinu defanzivnog rasporeda treba saglasiti predviđenom trajanju uništenja, a to se proračunava prema mogućnostima neprijatelja. Taj raspored treba da je što ekonomičniji i da se po mogućstvu oslanja na prirodne prepreke. On treba da evoluira uporedo sa mogućnostima okruženog neprijatelja, tako da se na kraju pretvori u običan raspored za osmatranje, a sve ostale snage i sredstva da se odvoje i upotrebe za glavnu akciju.

Zbog teškoća u prikupljanju dovoljnih podataka o neprijatelju kada on nije u neposrednom dodiru, odluka za njegovo uništenje često će morati da se donosi samo na osnovu elemenata sopstvene snage i zemljišta, a pravci se dejstva tada obično biraju tako da se ogarantuje najefikasnije sadejstvo između rodova vojske.

Jača koncentracija neprijateljskih snaga pogodna je za upotrebu atomske bombe, a to će dozvoljavati razredniji raspored za okružavanje. Zbog toga treba uvek

težiti ne samo da se neprijatelj imobilize, već i da se zbije na što manji prostor.

U većini slučajeva uništenje će zahtevati obimna borbena i logistička sredstva, a za to je potrebno vreme. No, manevar ne sme biti ukočen logistikom koja bi bila usko orijentisana samo na jedno rešenje. Zbog toga njen početni razvoj treba da je takav da može da odgovori svim eventualnostima.

Avijacija ima veliki udeo u uništavajućim operacijama. Zbog toga je potrebno njeno masovno angažovanje u operacijama koje imaju odlučujući karakter, ma i po cenu privremenog napuštanja ostalih zadataka.

Operacija za uništenje mora biti obezbeđena (zaštićena). U izvesnim slučajevima to se postiže samom međusobnom udaljenošću neprijateljskih masa, dok se u drugom slučaju mora postavljati stvarno obezbeđenje prema spoljnjem dejstvu neprijatelja. Ukoliko udaljenje od neprijatelja i vreme ne dozvoljavaju obezbeđenje pomoću akcije za usporavanje neprijatelja, što je inače najlakše izvodljivo, za ovo se obezbeđenje mora organizovati odbranbeni položaj, a mogu se kombinovati i oba načina. U izvesnim slučajevima, kao kada postoje malobrojni obavezni prolazi, avijacija može privremeno da uzme na sebe celokupno obezbeđenje a da, osim toga, istovremeno i usporava kretanje neprijateljskih spoljnih snaga van ovih prolaza.

Obezbeđenje se mora postavljati i u slučaju kad smo s neprijateljem u neposrednom dodiru, i tada je to lakše. U oba slučaja treba izvršiti pravilno doziranje snaga i sredstava za obe akcije, uzimajući u proračun i vreme.

I uništenje i proboj mogu nekada biti predviđeni i unapred u najopštijim crtama, ali će tada često nedostajati podaci o neprijatelju. Onda će sve zavisiti od obaveštenja, dobijenih pre početka akcije, i od stvorenih zaključaka o budućim neprijateljevim namerama. Međutim, može se dogoditi da se nema nikakvih podataka o neprijatelju. U tom slučaju može se računati samo na avijaciju i zemaljska sredstva za izviđanje.

Za eksploataciju uspeha najpogodnije su oklopne divizije i korpusi jer imaju dovoljno sredstava za samostalno izvršenje zadataka na velikoj udaljenosti i na velikom prostranstvu.

Obaveza, da se pri eksploataciji uspeha nadire svuda, često nalaze da se kao prvi objekti zauzmu važne raskrsnice puteva koje otvaraju pravce u sve strane.

Eksploatacija uspeha treba da otpočne kad prestane kontinuelan otpor neprijatelja. Odluku po ovome obično će donositi armija koja pretstavlja sponu između taktike i strategije. Lokalna eksploatacija uspeha poverava se korpusima koji su učestvovali u probouju.

Delovi za eksploataciju uspeha ne treba da se zadržavaju oko neprijateljskih jedinica pojačanja, već treba da produže izvršenje dobijenog zadatka obilazeći ih, dok zadržavanje izvode samo slabijim snagama do pristizanja drugog ešelona. Oni treba da što pre uhvate vezu sa sličnim delovima za eksploataciju koji su upućeni sa nekog drugog mesta probouja. To pretstavlja početak okružavanja. Avijacija će tada najvećim delom dejstvovati na zahtev ovih jedinica.

Važno je da se eksploatacija uspeha preduzme u uslovima apsolutne vazdušne nadmoćnosti, jer se time postiže sloboda manevra i povećanje brzine oklopnih delova. Eksploatacija probouja je načelno u strategiskim razmerama, ali kad se izvodi u neposrednoj blizini probouja, više je lokalizovana i tada obično nosi čisto taktičko obeležje. Sam proboj spada u oblast taktike i u nadležnosti je divizija i korpusa za koje proboj pretstavlja cilj. Za armiju i više jedinice proboj je samo sredstvo za otvaranje puta radi tučenja glavne bitke.

Ako je zona za okruženje neprijatelja određena unapred, korisno je da se proboj izvrši što bliže ovoj zoni. Na izbor težišta početnog napada uticaće i potreba što bržeg uspostavljanja veze između snaga koje su izvršile proboj na raznim mestima.

Potreba postavljanja obezbeđenja takođe je od uticaja na izbor oteka probouja, jer taj otesek treba da olakša jednovremeno postavljanje oba rasporeda — za obezbeđenje i za okruženje. Na izbor mesta probouja uticaće i obziri iz domena pozadine, a ne smeju se zaboraviti ni taktički obziri, u prvom redu mesto gde neprijatelj pruža najslabiji otpor i gde će uspeh biti najbrži i najjeftiniji. Širina oteka probouja može biti utoliko manja ukoliko je mreža komunikacija bolje razvijena, no, usled dejstva atomskog naoružanja,

nja, treba izbegavati zbijenost masa. Dakle, širinu oteka za proboj određuju ovi elementi: veličina snaga koje tuda treba da prođu, vreme koje je za ovo potrebno i zaštita od bombardovanja nuklearnim oruđima.

Za proboj se moraju predvideti dve faze: stvaranje prolaza za prethodnicu, koja je većim delom oklopljena, a zatim njegovo proširenje radi prolaza glavnih masa koje su sporije i manje zaštićene od atomskog dejstva.

Vreme početka operacije obično predstavlja kompromis između strategiskih i taktičkih obzira. U strategiskom pogledu najbolji su uslovi za početak operacije onda kad je postignuta nadmoćnost u vazduhu, kad su neprijateljeve mase što više međusobno udaljene, kad su što udaljenije od svojih baza i kad se ima što više podataka o neprijatelju. Osim toga, treba uporediti evoluciju sredstava i vremena potrebnih za izvršenje proboja sa evolucijom ovih istih elemenata potrebnih za uništenje i obezbeđenje. Ovim će se doći do zaključka koji je momenat najpovoljniji, i to ne posebno za proboj ili uništenje, već za celokupnost operacije.

Najzad, treba odlučiti koja sredstva upotrebiti za proboj, ne gubeći pritom iz vida da sam proboj nije cilj. Pravilno doziranje snaga i sredstava, potrebnih i za proboj i za uništenje, predstavlja potpunu primenu principa ekonomije snaga i po dubini i po vremenu. Masovna upotreba avijacije u probodu dozvolice da se izvede snažna i brza akcija, ne dirajući mnogo u druga sredstva koja će docnije biti potrebna za uništenje. Na taj će način koncentracija napora i ekonomija snage biti ostvarene u opštem okviru cele operacije.

Napadačevu odgovorno komandovanje može se naći u apsolutnoj neizvesnosti u pogledu situacije posle izvršenog proboja. Međutim, izviđanje, okruženje i uništenje moraju se izvoditi brzo. Zbog toga početni borbeni poredak, podrazumevajući tu i celokupni početni raspored pozadine, mora u svojoj osnovi da obuhvati sve mogućnosti za eventualne manevre koji bi se mogli preduzeti na osnovu postepenog dobijanja podataka o stvarnoj situaciji. Ne sme se dozvoliti da operacija zbog toga bude ukočena.

Predviđena sredstva za eksploataciju uspeha, obezbeđenje i uništenje neprijatelja moraju unapred biti postavljena u

blizini izabranog oteka za proboj, no njihova koncentracija treba da je u skladu sa antiatomskom sigurnošću. Za razvoj ovih snaga treba birati prostoriju sa razgranatom mrežom komunikacija koje konvergiraju ka oteku proboja.

Vazдушna armija ima veliku primenu u pripremi i izvođenju operacija za uništenje, jer svojim dejstvom omogućava veću slobodu akcije. No, potrebno je da ona zato postigne vazдушnu nadmoćnost i da je održava u toku cele operacije, jer, uprkos svim predviđanjima, neprijatelj može da primeni i takva dejstva koja se ne mogu brzo parirati; avijacija će uzeti na sebe da dejstvuje protiv takvih neprijateljevih mogućnosti.

Sem izuzetnih slučajeva, uništenje neprijatelja predstavlja najsigurniji način za brzo postizanje potpunog rešenja. Težnja za uništenjem neprijatelja mora postojati u domenu svih jedinica, a svaka povoljna prilika za ovo mora biti iskorišćena. No, nije dovoljno samo očekivati takve povoljne situacije, nego ih treba i stvarati.

Pojam uzastopnih bitki može izgledati pomalo šablonski. Međutim, baš na ovoj ideji najčešće će se i zadržati komandovanje u strategiskim razmerama. Uostalom, ovaj će pojam varirati prema veličini jedinice i zavisice od prilika. Dok će, na primer, u okviru suvozemnog fronta uskupnost koju predstavlja proboj, uništenje i obezbeđenje značiti samo jednu bitku, dotle će za armiju to predstavljati najpre bitku u cilju izvršenja proboja, a potom drugu u cilju uništenja neprijatelja ili u cilju izvršenja obezbeđenja, shodno dobijenom zadatku.

Zato što vazdušno-kopneni okvir operacije obuhvata sveukupnost vazдушnih dejstava (razdvajanje neprijateljevih masa, proboj, uništenje i upotrebu u cilju postizanja maksimalne vazdušne nadmoćnosti na celom prostranstvu na kome se izvodi operacija), izgleda da ona ne mogu biti organizovana u manjim okvirima no što je suvozemni front, a eventualno, i samo izuzetno, u naročito povoljnim okolnostima, u okviru grupe armija.

Iako treba uvek težiti uništenju neprijatelja, s druge strane ne treba mu se nikad izlagati i treba uvek nastojati da se izbegne takav skup uslova koji bi ga mogli omogućiti. Obaveštajna služba je dužna da u svojim sintezama jasno izloži

da li postoje ili ne realni uslovi za uništenje neprijatelja i da predloži način za izvođenje uništenja.

*

U ovom prikazu preneti su isključivo autorova mišljenja o pojedinim problemima iz oblasti operativnog i taktičkog uništavanja, u skraćenom obimu. Ovom prilikom, isuviše velika opširnost članka, ko-

ji tretira masu raznovrsnih slučajeva i problema, nije nam dopustila da se upustimo u neku dublju analizu — kritiku autorovih postavki. U svakom slučaju smatramo da je članak interesantan i da ga je trebalo prikazati. On će, svakako, biti koristan za čitaoce, ukoliko ga prime kao »jedno mišljenje« po poštvljenim problemima.

R. P.

Günter Blumentritt: OPERATIVNO POVLAČENJE KAO SREDSTVO VIŠEG KOMANDOVANJA¹⁾

U članku pod gornjim naslovom pisac raspravlja o jednoj temi iz oblasti ratne veštine, značajnoj kako sa vojnonaučnog tako i sa istoriskog aspekta. Istorija naših ratova, naročito najnovija, bogata je primerima izvanredno uspešnih operativnih povlačenja koja su poslužila kao priprema novih pobedonosnih operacija. Prema tome, ova tema za našu praksu nije nova. Međutim, u vojnostručnoj literaturi i sa vojnostručnog stanovišta ona je nedovoljno ili nepotpuno tretirana, te stoga i gornju raspravu smatramo interesantnom i korisnom. Ovo činimo i pored izvesnih postavki autora koje nam se čine nepotpune i jednostrane, ali na koje ćemo se posebno osvrnuti.

*

Ukazujući na raznovrsnost i složenost ratnih operacija (na razne oblike napada i vidove odbrane u raznim situacijama i sa različitim konkretnim ciljevima, — razmatrajući sve u operativnom opsegu, — zatim na izvlačenje iz borbe i otpustanje, na operativno povlačenje itd.), kao i na potrebu primene raznih vidova dejstava i njihove kombinacije s obzirom na zahteve momentane situacije, autor ovu raznovrsnost zadataka koji se u ratu pojavljuju pred višim vojnim rukovodstvom slikovito upoređuje sa klavirom koji ima mnogo tonova i zaključuje da »tek njihova mnogobrojnost i tonska usklađenost daju pravu simfoniju veštine rukovođenja«.

¹⁾ Der operative Rückzug als Mittel der Führung, von Günther Blumentritt, *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, septembar 1954.

Prelazeći na temu operativnog povlačenja, autor ga posmatra kao »sredstvo višeg rukovođenja« za trenutno izbegavanje odlučujućeg sudara, odnosno kao njegovo odlaganje za drugu situaciju koja će nuditi povoljnije uslove (povoljniji odnos ili raspored snaga, povoljnije zemljište, vreme ili druge okolnosti). Zbog toga je ono istovremeno i »uvod u jednu novu operaciju« koja će mu slediti. Otuda se ovako povlačenje i karakteriše kao »plansko«. Ako se za ovako povlačenje kaže da je »dobrovoljno«, onda se misli samo na to da je odluka doneta blagovremeno i da su trupe preduzele potrebne mere pre nego što je došlo do odlučujućeg sudara.

Imajući u vidu komplikovanost i delikatnost ovakve operacije — težinu njenog izvođenja pred neprijateljem koji nastupa, negativan uticaj koji ona vrši na moral vojske i naroda, kao i ekonomske, političke i ostale probleme koje ona sobom donosi, autor kaže da »samo priznati vojskovođa može da primeni ovo sredstvo rukovođenja, a da pritom ne izgubi svoj ugled i ne dovede u opasnost duh trupa«. Moral trupa se u ovoj operaciji stavlja na naročitu probu: već sama pomisao na povlačenje pretstavlja koban pojam — trupa već misli da je tučena, a pred očima joj lebdi slika povlačenja u neredu ili čak u rasulu; iz umornih marševskih kolona čuju se kritike i psovke; usput se vidi pobacano oružje, napušteni topovi i vozila, itd. Zato se i sama reč povlačenje nerado izgovara. Tako se, prema autoru, u Nemačkoj dugo smatralo da »povlačenje slabi unutrašnju vrednost i najboljih trupa. Međutim, iskustvo je pokazalo da su

ovakva mišljenja, *pod izvesnim pretpostavkama, uslovima* (podvukao autor) bila neosnovana«. Jer, ako je »unutrašnja čvrstina trupa, pre svega, njihovo fizičko i duševno stanje, nepokolebana, one će bez štete izdržati i teže operacije ove vrste«. Pritom je, kaže pisac, od odlučujućeg značaja »ime i renome« odgovornog komandanta (on kaže doslovno firera — vođe), jer komandant, koji uživa puno poverenje svojih trupa, može slobodnije da ceni situaciju koja nagoveštava povlačenje, da blagovremeno donese odluku i preduzme potrebne mere, a on će sam (njegovo »ime i renome«) biti garancija da je to povlačenje preduzeto tek pošto su bile iscrpene sve mogućnosti za postizanje uspeha na drugi način. No, s druge strane, i komandant mora dobro da poznaje svoje trupe, da zna do koje mere može opteretiti njihovo fizičko i duševno stanje nameravanim povlačenjem, pa da ga naredi samo ako »unapred oseća obrt u raspoloženju trupe«.

Dalje, da bi komandant mogao preduzeti ovako odgovornu operaciju, on, pored svojih ličnih kvaliteta i kvaliteta trupe, mora imati i odgovarajuću slobodu odlučivanja u odnosu na političko rukovodstvo. »On mora da bude gospodar svojih odluka, dakle, da uživa puno poverenje političkog rukovodstva.«

Konačno, za ovakav se poduhvat mora imati i dovoljno prostora.

Posle ovih nekoliko opštih i sasvim načelnih postavki, autor prelazi na ratne primere operativnog povlačenja. Pritom samo uzgred nabacuje, »predlaže za samostalnu studiju«, nekoliko ovakvih primera, dok podrobnije analizira operativno povlačenje nemačko-austrougarskih armija u jesen 1914 u Poljskoj i Galiciji. Pri izboru baš ovog primera ne malu su ulogu igrali svakako i razlozi subjektivnog karaktera (autor je kao potporučnik Nemačke armije i sam u njoj učestvovao), ali je »klasična« vrednost ovog primera ipak neosporna:

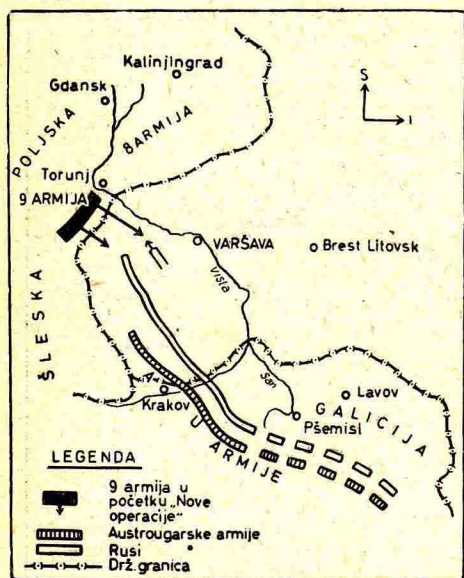
Austrougarske armije našle su se krajem septembra 1914 u Galiciji u vrlo kritičnoj situaciji — na ispušenoj osnovici, pred znatno nadmoćnijim Rusima i sa Karpata pozadi leđa (skica 1). U ovakvoj je situaciji povlačenje glavnih snaga preko teško prolaznih Karpata unapred u velikoj meri otežavalo izvršenje pregrupisanja i razvoja, te tako nije ni nudilo

Skica 1

поволjne uslove za »novu operaciju«. Prostor severno od Karpata bio je isuviše plitak da bi neko drugo povlačenje operativnog karaktera bitnije uticalo na izmenu situacije. I Hecendorf se odlučio da za odbranu prelaza na Karpata povuče samo slabije snage, a glavninu da prikupi u Zapadnoj Galiciji, između Visle i Visloke, i da tu, pod zaštitom Krakovske tvrđave, odolevajući napadima Rusa (sasvim pasivno, jer drugih operativnih mogućnosti nije imao — M.M.), sačeka pomoć nemačkih armija.

Odmah posle toga, krajem septembra, nemačka 9 armija (Hindenburg) preuzela je ofanzivu iz Šlezije (između Krakova i Krojcburga) sa ciljem da izbjie na srednju Vislu i zauzme Varšavu. Ova je ofanziva olakšala kritičan položaj austrougarskih armija koje su sada, takođe, mogle preduzeti protivofanzivu u pravcu reke San, i to sa pretencioznim planom da tuku Ruse i da ih prebace preko Sana, a potom da zaokrenu uz desnu obalu Visle na sever i da tako sadejstvuju razvijanju druge etape nemačke ofanzive — istočno od Visle (skica 2). Operacija se, međutim, nije odvijala po ovom planu. Posle teških borbi, desno krilo 9 armije izbilo je, početkom oktobra, na Vislu (između An-

Skica 2

pola i Ivanğoroda), ali levo krilo nije uspelo da dostigne određeni cilj i zauzme Varšavu. Ni Austrijanci nisu uspjeli da pređu San.

U međuvremenu su Rusi između ušća Sana i Varšave pripremili protivofanzivu velikih razmera, u koju su bacili 30 armijskih korpusa. Desno krilo ruskih armija, t. zv. »parni valjak«, jako 14 divizija, već je bilo obuhvatilo znatno slabije levo krilo 9 nemačke armije te ga tako, kao i celu armiju, dovelo u ozbiljnu opasnost. Nemcima je postala jasna sva ozbiljnost situacije 9 oktobra, kada su kod jednog ruskog oficira »našli« zapovest komandanta ruskog fronta (?) u kojoj su do detalja bili izloženi kako operativna zamisao tako i raspored snaga. Komanda 9 armije (Hindenburg i Ludendorf) pokušala je da popravi situaciju lokalnim manevrima i rokiranjem snaga sa svog desnog na levo krilo, ali je to dovelo do razvlačenja Austrijanaca (koji su preuzeli deo ovog fronta) i konačno do ruskog proboja fronta kod Ivanğoroda (gde su bili Austrijanci). Svi naponi Nemaca da zaustave napredovanje Rusa ostali su bez uspeha. Njihovo levo krilo (Makenzen) odbačeno je na liniju Rava—Lovič. Situacija kod Austrijanaca postala je toliko kritič-

na da je došla u pitanje mogućnost održavanja fronta i zapretila je opasnost njihovog odvajanja od 9 armije. U ovakvoj situaciji, 27 oktobra, komanda 9 armije donosi odluku za »operativno povlačenje«. Ali tek u toku ovog povlačenja ona je uočila mogućnost pregrupisavanja i promene pravca, pa mesto u Šleziju (na svoju prvobitnu osnovicu) preduzela je povlačenje u pravcu Pomeranije (ka Torunju i Poznanju), promenivši tako front i osnovni pravac skoro za 90°.

Blagodareći preduzetim merama (obimna rušenja i ostavljanje svega »bez čega se moglo«, čvrstoj disciplini trupa (usput su čak i noću vršili počasne marševe pored Hindenburga), kao i neenergičnom gonjenju Rusa, povlačenje je izvedeno zaista sa uspehom, a opšta situacija, po završenom pregrupisavanju (skica 3), pokazuje sasvim izmenjen raspored snaga za »novu operaciju« i nagoveštava njen konačan ishod.

Prelazeći na Drugi svetski rat autor kaže da bi bilo naročito interesantno razmotriti kada su i gde Nemci trebali da primene operativno povlačenje kao sredstvo rukovođenja. Ali je od toga odustao, »jer su za takva razmatranja nedostajale sve pretpostavke — zbog Hitlerovog krutog rukovođenja«. Pritom, on sasvim uzgred napominje da je za ovakve poduhvate bilo prilike kako na Zapadu (posle neuspeha na Lamanšu) tako i naročito na Istoku, ali bi ulaženje u dublja razmatranja značilo izložiti se »opasnosti teoretisanja« oko besplodnog »kad bi« i »da je«. Tako autor ovde napušta pozicije vojnog teoretičara (koje je prvobitno bio zauzeo) i postavlja se u ulogu nemačkog hroničara. U protivnom, pisac bi morao da nađe za shodno da analizira bar neki od primera uspešnog operativnog povlačenja drugih armija, a to bi odgovaralo i pretenzijama članka (postavljenog na naučno-teoretskoj osnovi) i časopisa, koji ima podnaslov *Zeitschrift für die europäische Sicherheit* — časopis za evropsku sigurnost.

Pored ovde prikazanog »klasičnog«, autor navodi i nekoliko negativnih primera operativnog povlačenja, među kojima i primer austrijskih armija 1866 u Italiji i francuskih armija 1871 godine. Pisac dalje postavlja pitanje da li je Napoleon mogao blagovremeno da preduzme povlačenje 1812 iz Rusije i da tako izbegne katastrofu. U odgovoru na ovo pitanje on

nim zaista klasičnim primerom u kome je nemačko komandovanje, jednim vrlo spretnim potezom, takoreći već gotov poraz pretvorilo u značajnu pobedu. Čak ni sticaj posebnih okolnosti u ovoj operaciji (zapovest ruskog komandanta fronta i ruskog komandovanja uopšte) ne umanjuje njen klasičan karakter. U svemu se ovome mi slažemo sa autorom. Slažemo se i sa uslovima uspeha jednog ovako delikatnog operativnog poduhvata (»ime i renome« komandanta, kvalitete trupe, uzajamno poznavanje i poverenje, postojanje odgovarajuće dubine prostora). Ali ono u čemu se ne slažemo — to je »klasično« tretiranje ovih zaista klasičnih pretpostavki. Jer, nama se čini da za »ime i renome« komandanta danas nisu više dovoljni uslovi iz vremena Fridriha Velikog, pa ni iz vremena Napoleona ili Hindenburga. Znači, nisu u pitanju isključivo vojnički kvaliteti. A autor o tome ništa ne govori! Čak nam se čini da on ovu stranu pitanja i ne uzima u obzir, — jer inače ne bi isticao kao poseban problem »odnos vojskovođe i političara«! Savremeni su ratovi isuviše ozbiljni poduhvati da bi mogli biti stvar bilo vojskovođe, bilo političara, bilo obojice zajedno, jer u toj borbi za opstanak učestvuju danas čitavi narodi. Jasno je da i u ovim ratovima moraju postojati i vojskovođe i političari (sa svojim kvalitetima — »imenom i renomeom«), jer to zahteva sama tehnika rukovođenja. Ali oni danas, pored drugih kvaliteta, moraju imati i jedan *sine qua non* — moraju biti najbolji pretstavnici naroda, najbolji borci za ostvarenje njegovih težnji i za odbranu njegovih objektivnih interesa. Ako je tako, onda se ne može postavljati pitanje uzajamnog poverenja između vojskovođe i političara, kao i između ovih i trupa, odnosno naroda. A ako nije tako, — onda mora doći do »krutog rukovođenja«, sa svim neposrednim posledicama i konačnim epilogom koji su autoru dobro poznati! Da se vratimo opet na Hitlera. Ma koliko bila odvratna i sama pomisao na tu čudovišnu pojavu, nama se čini da nije samo on kriv za »kruto rukovođenje«!? A iz prikazane se rasprave ne vidi da je autor to shvatio, ili — o tome neće da govori!...

Čak ni u vreme Napoleona nije bila od malog značaja ova »nova« komponenta, »ime i renome« vojskovođe. Mi nećemo ulaziti u diskusiju o tome koliko

je Napoleon pogrešio kao političar a koliko kao vojskovođa. Ali nam se čini da je autor i u njegovom slučaju (1812) izgubio iz vida neke objektivne okolnosti kao što su: šaroliki nacionalni sastav »Velike armije« (drugo je pitanje zbog čega je taj sastav bio šarolik) u kojoj je svaka nacionalnost imala svoje posebne nacionalne interese (treba imati u vidu karakter revolucije), ili, karakter rata (zašto je Napoleon išao u Rusiju) — zašto parola *pour la patrie* već na Berezini nije imala onakvu mobilizatorsku snagu kao, naprimer, na Rajni. Pored toga, ni sam Napoleon nije više bio barjaktar Revolucije već njen korisnik (to i autor uviđa — *Nutzniesser*). Uzimajući u obzir ove objektivne okolnosti (razume se, koje su onog momenta delovale objektivno), nama se čini da su pretežno one i uticale na ovakvu ili onakvu odluku, tj. da je Napoleon morao biti osetljiv na političku stranu problema i da je morao pogrešiti i kao političar i kao vojskovođa. To mu se, uostalom, desilo i u Španiji samo dve godine ranije. Nama se čini da nemoralni, istoriski i društveno nazadni, poduhvati sami sobom predstavljaju »grešku«. Zbog toga je i Hitler morao pogrešiti u načinu rukovođenja! O ovome bi momentu, čini nam se, morali voditi računa i teoretičari i praktičari (i vojni i politički).

Problem trupe i njenih kvaliteta (prvenstveno moralnih), takođe se danas mora gledati u drugom svetlu nego ranije. Naime, prošla su vremena kada su trupe bile nešto zasebno, izvan ili čak iznad naroda, kada je armija »imala državu« (kako je to Mirabo jednom prilikom rekao za Prusku). Danas se »armija« i »trupe« moraju posmatrati kao *organizacijski oblici naroda koji vodi rat*. I ovakvim je armijama, svakako, neophodna svestrana vojnička izgradnja (znanstvena, fizička, moralna — *Manneszucht*). Međutim, izvor moralne čvrstine i gotovosti armije (naroda) koje će se staviti na najteža fizička i duševna naprezanja ne leži samo u ovome, već, i to velikim delom, i u svesti naroda o *pravednosti i opravdanosti* rata. Dokaz za ovo je čitav naš Narodnooslobodilački rat, sa brojnim primerima operativnog povlačenja koja su uvek predstavljala »uvod u nove operacije« (primeri I, II i IV neprijateljske ofanzive).

I autor na jednom mestu pominje poverenje naroda (»psihološko čudo bilo je

poverenje naroda... u samo ime *Hindenburg* — misleći pritom na prikazanu operaciju u Zapadnoj Poljskoj). Mi ne osporavamo ni tačnost ni opravdanost autorovih tvrdnji. Ali smatramo za potrebno da ukažemo na činjenicu da je cela ova operacija izvođena ne na nemačkoj nego na ruskoj, odnosno na poljskoj teritoriji. Pored toga, na drugoj su strani nemačke armije ipak bile na Marni! A u vezi sa ovim nameću se dva primera zaista fantastičnog poverenja naroda iz naše istorije. Jedan je primer srpskog naroda, čija je armija 1915 izvršila povlačenje jedinstveno u istoriji ratova (jedinstveno i po razmerama i po uslovima), a zemlja ostala pod trogodišnjom okupacijom, — pa ipak je poverenje naroda u konačnu pobedu svoje pravedne stvari bilo nepokolebljivo i potpuno. Ili, drugi primer naroda Jugoslavije u Drugom svetskom ratu, — u »evropskoj tvrđavi«, daleko od Saveznika, bez ikakve pomoći, bez osnovnih materijalnih uslova za život i borbu... kada je taj narod, ubeđen u konačnu pobedu, nepokolebljivo verovao u *moralnu praved-*

nost i istorisku opravdanost svoje borbe i gajio bezgranično poverenje u svoje rukovodstvo. Ovu smo malu digresiju učinili ne radi nekog »obračuna« sa autorom, već prosto zato što nismo mogli mimoći ove svetle primere moralne snage i čvrstine naših naroda, kad već drugi ističu, i to kao »psihološka čuda«, primere koji se sa našima ne mogu ni uporediti.

Na kraju, slažemo se sa autorom da operativno povlačenje kao sredstvo rukovođenja ostaje aktuelno i u budućnosti — i pored upotrebe savremenih borbenih sredstava. Ovo nam se čini opravdanim pogotovu zato što delimo autorovo mišljenje da su današnje motorizovane jedinice (samo opet pod izvesnim uslovima) za operativno povlačenje i brzo pregrupisavanje pogodnije nego spore divizije od juče. A ako dođe do upotrebe novih borbenih sredstava protiv čitavih prostorija, ovakvo se povlačenje najčešće nameće kao jedino rešenje — da bi se ponovo prešlo u ofanzivu sa drugim planom i u drugom pravcu.

M. M.

„МАЛА ВОЈНА БИБЛИОТЕКА“ ВИЗ „ВОЈНО ДЕЛО“

ИЗДАЛА ЈЕ СВОЈУ 22 СВЕСКУ

СРПСКА ФЕУДАЛНА ВОЈСКА
СА КРАТКИМ ПРЕГЛЕДОМ ВОЈНЕ ИСТОРИЈЕ
од мајора **Николе Стијеповића**

У овој књизи писац је сликовито и докуменшовано обрадио нашу далеку војничку прошлост и достигнућа ондашње српске војске, њену технику и тактику ишд., шежећи да све догађаје, личности, па и организацију војске, да кроз призму марксистичког гледања на историју.

У књизи има 40 фотографија, скица и цртежа који показују наоружање, опрему и утврђења тадање српске војске.

Књига има 165 страна и може се добити по цени од 140 динара
